

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20718943>

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarining axborot kompetentsiyasini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish samaradorligi

Xoshimova Xulkaroy Xoshimjon qizi –
Farg'ona davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot kompetentsiyasini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari, metodik asoslari hamda samaradorligi tahlil qilingan. Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi pedagog kadrlarning axborot bilan ishlash kompetentligiga bo'lgan talabni yanada kuchaytirmoqda. Tadqiqot davomida innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etilgan o'quv jarayonining talabalarining axborotni izlash, qayta ishlash, tahlil qilish va undan kasbiy faoliyatda foydalanish ko'nikmalariga ta'siri o'rganildi. Olingan natijalar innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni axborot kompetentsiyasini rivojlantirishning samarali vositasi ekanligini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: : axborot kompetentsiyasi, innovatsion texnologiyalar, raqamli ta'lim, bo'lajak o'qituvchi, AKT, pedagogik texnologiyalar, kasbiy kompetentlik.

Эффективность использования инновационных технологий в развитии информационной компетентности студентов направления начального образования

Аннотация. В статье анализируются педагогические возможности и эффективность использования инновационных технологий в развитии информационной компетентности будущих учителей начального образования. Исследованы особенности формирования навыков поиска, анализа, обработки и использования информации в профессиональной деятельности студентов. Полученные результаты подтверждают эффективность применения инновационных технологий в образовательном процессе.

Ключевые слова: информационная компетентность, инновационные технологии, цифровое образование, будущий учитель, ИКТ.

Effectiveness of innovative technologies in the development of information competence among primary education students

Annotation. The article analyzes the pedagogical opportunities and effectiveness of innovative technologies in developing information competence of future primary school teachers. The study examines the impact of digital educational technologies on students'

abilities to search, analyze, process and use information in professional activities. The results confirm that innovative technologies significantly contribute to the development of information competence.

Keywords: *information competence, innovative technologies, digital education, future teacher, ICT, professional competence.*

KIRISH

XXI asr axborotlashgan jamiyatida ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri raqobatbardosh, kreativ fikrlovchi hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalana oladigan pedagoglarni tayyorlash hisoblanadi. Zamonaviy pedagog nafaqat o'z fanining mazmunini mukammal bilishi, balki ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni qo'llay olishi, axborotni izlash, qayta ishlash, tahlil qilish va undan samarali foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishi lozim. O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, raqamli ta'lim muhitini yaratish va pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida barcha ta'lim bosqichlarida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish va pedagoglarning raqamli kompetentligini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Boshlang'ich ta'lim tizimi uzluksiz ta'limning eng muhim bo'g'inlaridan biri hisoblanadi. Mazkur bosqichda faoliyat yuritadigan pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi, ayniqsa axborot kompetentsiyasi darajasi keyingi ta'lim bosqichlarining samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ham bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot kompetentsiyasini rivojlantirish dolzarb ilmiy-pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Ilmiy adabiyotlarda axborot kompetentsiyasi shaxsning axborot bilan ishlashga oid bilim, ko'nikma va malakalari integratsiyasi sifatida talqin qilinadi. UNESCO ekspertlari axborot kompetentsiyasini zamonaviy pedagogning asosiy kasbiy kompetensiyalaridan biri sifatida e'tirof etadilar (UNESCO, 2018). Shuningdek, Yevropa Ittifoqining DigCompEdu modelida ham pedagoglarning raqamli kompetentligini rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida qayd etilgan. Mavzu bo'yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatadiki, innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarining axborot bilan ishlash kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Biroq bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot kompetentsiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar yetarli darajada olib borilmagan. Mazkur tadqiqotning maqsadi bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining axborot kompetentsiyasini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish samaradorligini aniqlash va metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik metodlardan foydalanildi. Nazariy bosqichda mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari, normativ-huquqiy hujjatlar, pedagogik va metodik adabiyotlar tahlil qilindi. Empirik tadqiqot Farg'ona davlat universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarini qamrab oldi. Tadqiqotda jami 60 nafar talaba ishtirok etdi. Ulardan 30 nafari tajriba guruhi, 30 nafari nazorat guruhiga ajratildi. Tajriba guruhi bilan ishlashda innovatsion texnologiyalar asosida maxsus metodik tizim ishlab chiqildi. Ushbu tizim quyidagi komponentlardan iborat bo'ldi: raqamli ta'lim platformalari; bulutli texnologiyalar; interaktiv ta'lim vositalari; elektron portfoliolar; multimedia texnologiyalari; loyiha asosida o'qitish metodlari.

Mashg'ulotlarda Google Classroom, Canva Education, Kahoot, Quizizz,

Mentimeter, Padlet va Google Forms platformalaridan foydalanildi. Axborot kompetentsiyasini baholash uchun quyidagi mezonlar belgilandi:

- Axborotni izlash kompetensiyasi;
- Axborotni tanlash va saralash kompetensiyasi;
- Axborotni tahlil qilish kompetensiyasi;
- Raqamli vositalardan foydalanish kompetensiyasi;
- Axborot xavfsizligi madaniyati;
- Ta'limiy kontent yaratish kompetensiyasi.

Har bir mezon bo'yicha talabalarining kompetentlik darajalari yuqori, o'rta va past darajalarda baholandi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tajriba-sinov ishlari boshlanishidan oldin o'tkazilgan diagnostika natijalari talabalar axborot kompetentsiyasining yetarli darajada shakllanmaganligini ko'rsatdi. Dastlabki tahlillarga ko'ra:

- yuqori daraja – 20%;
- o'rta daraja – 48%;
- past daraja – 32%.

Talabalar asosan internet tarmoqlaridan axborot qidirish ko'nikmalariga ega bo'lsalarda, topilgan ma'lumotlarning ishonchliligini baholash, tahlil qilish va tizimlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishdi. Tajriba jarayonida innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalarining o'quv faolligini sezilarli darajada oshirdi. Xususan, loyiha ishlari, elektron portfoliolar va interaktiv topshiriqlar orqali talabalar mustaqil ta'lim faoliyatiga keng jalb qilindi. Yakuniy monitoring natijalariga ko'ra tajriba guruhida quyidagi o'zgarishlar kuzatildi:

- yuqori daraja – 58%;
 - o'rta daraja – 34%;
 - past daraja – 8%.
- Nazorat guruhida esa:
- yuqori daraja – 29%;
 - o'rta daraja – 50%;
 - past daraja – 21%.

Natijalar innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etilgan o'quv jarayoni an'anaviy ta'limga nisbatan samaraliroq ekanligini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida talabalar quyidagi kompetensiyalarni rivojlantirdilar: mustaqil axborot qidirish; axborot manbalarini tanqidiy baholash; elektron taqdimotlar yaratish; ta'limiy videolar tayyorlash; interaktiv topshiriqlar ishlab chiqish; jamoaviy onlayn hamkorlikni tashkil etish. Olingan natijalar xalqaro va mahalliy tadqiqotlar bilan mos keladi. Mishra va Koehler tomonidan ishlab chiqilgan TPACK modeli texnologik, pedagogik va mazmuniy bilimlarning integratsiyasiga asoslanadi. Tadqiqot natijalari ham aynan ushbu integratsiya pedagoglarning axborot kompetentsiyasini rivojlantirishga xizmat qilishini ko'rsatdi.

Prensky zamonaviy talabalarni "raqamli avlod" vakillari sifatida tavsiflaydi. Shuning uchun ularning ta'lim faoliyatida innovatsion texnologiyalardan foydalanish tabiiy ehtiyoj hisoblanadi. Tadqiqot natijalarida ham talabalar interaktiv va raqamli vositalar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarga yuqori qiziqish bildirganliklari kuzatildi. Shuningdek, elektron portfoliolar talabalar faoliyatini muntazam monitoring qilish, refleksiya ko'nikmalarini rivojlantirish va individual yutuqlarni baholash imkonini berdi. Bu esa kompetensiyaviy yondashuv talabalariga mos keladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, innovatsion texnologiyalarni joriy etishda quyidagi omillar muhim ahamiyat kasb etadi: internet tarmog'ining barqarorligi; texnik vositalar bilan ta'minlanganlik; pedagoglarning AKT bo'yicha tayyorgarligi; raqamli ta'lim resurslarining sifati; metodik ta'minotning

mavjudligi. Mazkur omillar yetarli darajada ta'minlangan taqdirda innovatsion texnologiyalar axborot kompetentsiyasini rivojlantirishning samarali vositasiga aylanadi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining axborot kompetentsiyasini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalar muhim pedagogik vosita ekanligini tasdiqladi. Innovatsion texnologiyalar: axborot bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi; mustaqil ta'lim olishga motivatsiyani kuchaytiradi; kasbiy tayyorgarlik sifatini oshiradi; kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi; raqamli pedagogik kompetentlikni shakllantiradi. Kelgusida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot kompetentsiyasini rivojlantirishga qaratilgan elektron metodik majmualar, raqamli platformalar va maxsus o'quv modullarini ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. Paris: UNESCO, 2018. – 64 p.
2. Mishra P., Koehler M.J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge // Teachers College Record. – 2006. – Vol. 108, No. 6. – P. 1017–1054.
3. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants // On the Horizon. – 2001. – Vol. 9, No. 5. – P. 1–6.
4. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. – 95 p.
5. Muslimov N.A. Kasbiy kompetentlik asoslari. – Toshkent: Fan, 2017. – 256 b.
6. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent, 2019. – 320 b.
7. Sayidahmedov N. Pedagogik mahorat va innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2020. – 280 b.